NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT
NÉZŐPONTOK – 2013/4
1581 Budapest Pf.: 15. Tel.: 432-90-92 Fax: 432-90-58 e-mail: svkk@uni-nke.hu
ISSN 2063-4862

A grúz–orosz háború hatása a kelet-közép-európai biztonságfelfogásra[1]

A tanulmány azt vizsgálja, hogy az öt és fél esztendeje kirobbant, 2008. augusztusi úgynevezett „ötnapos grúz–orosz háború”[2] *milyen hatást gyakorolt a közép-kelet-európai biztonságfelfogásra.*[3] *Áttekinti, hogyan reagáltak a térség államai a háború kitörésére és eseményeire, majd értékeli, hogy miként hatott a térség országainak fenyegetettség-percepciójára, védelmi szférájára és védelmi törekvéseire.*

A 2008. augusztusi grúz–orosz háborút követően egy tanulmányában[4] jelen írás szerzője két dologról igyekezett meggyőzni olvasóit. Egyrészt arról, hogy a helyi jellegű ötnapos háború a nagyhatalmak közötti viszony szempontjából csupán a geopolitikai realizmus biztonságpolitikai korszakát élő Oroszországi Föderáció kísérlete volt a posztbipoláris hatalmi politika játékszabályainak adaptálására, nem pedig egy új hidegháborús korszak kezdete. Az már 2008 augusztusában világosan látszott, hogy a grúz–orosz konfliktus — illetve általában az úgynevezett befagyasztott konfliktusok (a déloszét, az abház, a hegyi-karabahi és a Dnyeszter-melléki) — kapcsán Moszkva gyakorlatilag az Egyesült Államok (szélesebb értelemben a Nyugat) által az 1990-es és 2000-es években követett biztonságpolitikai gyakorlat elemeit és jelszavait igyekezett utánozni. Tette ezt a szóban forgó területek (Dél-Oszétia esetében a 2002-es és a 2006-os) függetlenségi referendumainak támogatásától kezdve a humanitárius, kisebbségi és emberi jogi elvekre való hivatkozáson és az ENSZ BT felhatalmazása nélküli háborún keresztül egészen Abházia és Dél-Oszétia függetlenségének egyoldalú elismeréséig. Az elemzők egy része nem véletlenül hívta fel már akkor a figyelmet arra, hogy Moszkva 2008 augusztusában semmi olyat nem tett, amit az Egyesült Államok a korábbi években ne tett volna meg (Jugoszlávia 1999-es BT-felhatalmazás nélküli bombázása, Irak ugyancsak ENSZ-mandátum nélküli 2003-as lerohanása, Koszovó függetlenségének egyoldalú elismerése 2008 februárjában). Mi több, az orosz vezetés még érvrendszerében is a nyugati mintákat igyekezett követni, amikor dél-oszétiai és abházai katonai fellépését az orosz állampolgárok (az orosz békefenntartók, illetve az orosz állampolgársággal is rendelkező dél-oszétok és abházok) biztonságának védelmével magyarázta. Nem véletlen tehát, hogy a Wikileaks által 2010-ben közzétett amerikai diplomáciai iratok szerint az európai nagyhatalmak többsége (Németország, Franciaország, Spanyolország, Olaszország) valójában már a konfliktus idején is alapvetően megértőnek mutatkozott az Oroszországi Föderáció iránt, az Egyesült Államok pedig Barack Obama elnökké választását követően a grúz–orosz háború ellenére is meghirdette a „reset” („újraindítás”) enyhülésnek szánt politikáját.[5]

---

[1] A tanulmány az ÁROP-1.1.19-2012-2012-0001 kódjelű, a „*Hatásvizsgálatok és a kormányzati stratégiai irányítás rendszere egyes ágazati dokumentumainak elkészítése, valamint alkalmazási gyakorlatának támogatása a Honvédelmi Minisztériumban*” elnevezésű projekt keretében készült.

[2] A háborúról lásd: RÁCZ András: Az ötnapos háború – a grúziai konfliktus. *Nemzet és Biztonság,* 2008. szeptember. 52–57. o. – http://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=86; Ölre ment a medvével Grúzia – cikkgyűjtemény. *Origó,* 2008.08.12. – http://www.origo.hu/nagyvilag/20080812-deloszetia-abhazia-cikkgyujtemeny-a-gruzorosz-haborurol.html; *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Report I-III.* 2009. September. – http://www.ceiig.ch/Report.html; CORNELL, Svante E. – STARR, S. Frederick (ed.): *The Guns of August 2008. Russia's War in Georgia.* M.E. Sharpe, New York – London, 2009, 279 o.; ASMUS, Ronald D.: *A Little War that Shook the World. Georgia, Russia, and the Future of the West.* Palgrave Macmillan, 2010, 250 o.; ASTROV, Alexander (ed.): *The Great Power (mis)Management. The Russain-Georgian War and its Implication of Global Political Order*. Ashgate Publishing Limited, 2011. 193 o.

[3] Kelet-Közép-Európához a következő országokat sorolja az írás: a visegrádi országokat (Csehországot, Lengyelországot, Magyarországot, Szlovákiát), a posztjugoszláv térség államait (Szlovéniát, Horvátországot, Bosznia-Hercegovinát, Macedóniát, Montenegrót, Koszovót, Szerbiát), Romániát, Bulgáriát, illetve a posztszovjet térségből a balti országokat (Észtországot, Lettországot, Litvániát), Belorussziát, Moldovát és Ukrajnát.

[4] TÁLAS Péter: A grúz–orosz háború geopolitikai értelmezése. *Nemzet és Biztonság,* 2008. szeptember. 66–75. o. – http://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=88

[5] TÁLAS Péter: uo. 67–68. o.; Uő: Az új amerikai Oroszország-politikáról. *SVKK Elemzések,* 2009/5. – http://193.224.76.4/download/svki/Elemzesek/2009/SVKI_Elemzesek_2009_5.pdf; MARKEDONOV, Sergei: WikiLeaks reopens debate over Russia-Georgia war. *Russia Beyond the Headlines*, 2010. 12. 06. – http://rbth.ru/articles/2010/12/06/what_does_wikileaks_say_about_russian_georgian_war05183.html.

© TÁLAS PÉTER

Másrészt arról, hogy a grúz–orosz háború annak nyilvánvaló jele volt, hogy a világban, melyben élünk, az olyan regionális nagyhatalmaknak, mint Oroszország, Kína vagy Irán, több mondanivalójuk van saját környezetükben, mint a globális hatalomnak kikiáltott Egyesült Államoknak.[6] Sajnos már akkor is nyilvánvaló volt, hogy ez az állítás nem érvényes a biztonság- és védelempolitika terén még a regionális nagyhatalmisághoz szükséges képességekkel sem rendelkező Európai Unióra.[7]

Az elmúlt fél évtized valamennyi állításunkat megerősíteni látszik. Egyrészt miközben Moszkva és Washington viszonyában a Barack Obama elnök által meghirdetett „reset" kétségtelenül leginkább csak ideiglenes eredményeket hozott (a globális non-proliferációs erőfeszítéseket támogatni hivatott START–III szerződést, Afganisztán kapcsán az északi utánpótlási vonalak orosz biztosítását, illetve az iráni nukleáris kérdésben mutatott nagyobb moszkvai együttműködési hajlandóságot), így stratégiai áttörésről nem beszélhetünk; ugyanakkor az orosz–amerikai kapcsolatok egyértelműen kiegyensúlyozottabbá váltak. Másrészt, bár kőolaj- és földgázbevételei a korábbihoz képest kétségtelenül gazdagabbá tették Oroszországot, azonban az ország nem vált lényegesen modernebbé, a nemzetközi politikában pedig továbbra sem lépett ki a globális ambíciókat csupán megfogalmazni képes „regionális hatalom" státuszából. Végül harmadrészt: az Európai Unió helyzete a globális hatalmi viszonyok tekintetében az augusztusi grúz–orosz háborút követően kirobbant pénzügyi és gazdasági válság hatására romlott, pozíciója relatíve tovább periferizálódott más felemelkedő nagyhatalmakhoz képest.[8]

Az Oroszországi Föderációval szomszédos térségek államai és társadalmai – s ide tartoznak a kelet-közép-európai térség államai is – az Egyesült Államoktól, illetve az európai nagyhatalmaktól eltérően érzékelték és értékelték Moszkva fegyveres fellépését. Bizonyos értelemben igen találóan jellemezte az ötnapos háborút kiváló könyvének címben Ronald D. Asmus: *„Egy kis háború, amely megrázta a világot"*.

A közép-európai térség országainak reakciói

Regionális reakciók, illetve több ország közös fellépése. 2009. július 15-én huszonkét közép- és kelet-európai politikus, illetve közéleti személyiség[9] nyílt levélben fordult az Obama-adminisztrációhoz, arra szólítva fel az új amerikai kormányzatot, hogy köteleződjön el szorosabban Európa és a kelet-közép-európai térség mellett. A levél a grúz–orosz háborúra reflektálva az alábbiakat tartalmazta: *„Ezzel egy időben a külpolitikában gyülekeznek a viharfelhők. Ahogy önök, mi is várunk az Európai Bizottság vizsgálatának eredményére az orosz–grúz háború okairól. De a háború politikai hatása már érezhető a térségben. Számos országot mélyen zavart, hogy látta az atlanti szövetséget tétlenül állni, amikor Oroszország megsértette a Helsinki Záróokmány, a Párizsi Charta elveit, és egy olyan ország területi integritását, amely a NATO békepartnerségi programjának és az Euro-atlanti Együttműködési Tanácsnak is tagja – mindezt pedig arra hivatkozva, hogy határai mentén megvédi saját érdekszféráját."*[10] A kelet-közép-európai térség kilenc (bolgár, cseh, észt, magyar, lengyel, lett, litván, szlovák, román) nemzetét képviselő huszonkettek levele volt a grúz–orosz háborúra való reagálás legszélesebb regionális megnyilvánulása.

---

[6] TÁLAS: A grúz–orosz háború geopolitikai értelmezése… i. m. 66. o.; THOMANN, Pierre-Emmanuel: *Russia-Georgia : the multipolar world's first war*. 2008. october. – http://www.diploweb.com/Russia-Georgia-the-multipolar.html

[7] TÁLAS: A grúz–orosz háború geopolitikai értelmezése… i. m. 74. o.

[8] CSIKI Tamás*: A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére I. SVKK Elemzések,* 2013/9. – http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_9.pdf; CSIKI Tamás: A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére II. *SVKK Elemzések,* 2013/10. – http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_10.pdf; GAZDIK Gyula: Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán III. Az Európai Unió és a szíriai válság. *SVKK Elemzések,* 2013/3. – http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_3.pdf.

[9] Valdas Adamkus, Martin Butora, Emil Constantinescu, Pavol Demeš, Luboš Dobrovský, Eörsi Mátyás, Gyarmati István, Václav Havel, Rastislav Káćer, Sandra Kalniete, Karel Schwarzenberg, Michal Kovac, Ivan Krastev, Aleksander Kwaśniewski, Mart Laar, Kadri Liik, Martonyi János, Janusz Onyszkiewicz, Adam Rotfeld, Alexandr Vondra, Vaira Vike-Freiberga és Lech Wałęsa.

[10] A nyolcaktól a huszonkettekig. Politikusi levelek Kelet-Közép-Európából. *Nemzet és Biztonság,* 2009. október. 77. o.

A huszonketteknél jóval kritikusabb hangot ütött meg a grúziai háború, valamint Oroszországnak és nyugati kormányoknak a grúz–orosz konfliktussal kapcsolatos magatartása kapcsán az a 12 nyugat-európai (brit, francia, spanyol) és kelet-közép-európai (cseh, észt, lengyel, lett, litván)[11] értelmiségi és közéleti személyiség, akik 2009. szeptember 22-én a *The Guardian* című brit napilapban *Európának ki kell állnia Grúziáért* címen tette közzé nyílt levelét, felhívását.

„Most, hogy Európa megemlékezik az 1939-es Ribbentrop–Molotov-paktumról, az 1938-as müncheni egyezményről, és készül a berlini fal és a vasfüggöny 1989-es leomlásának megünneplésére, felvetődik bennünk egy kérdés. Tanultunk a történelemből? Másképp fogalmazva, képesek vagyunk elkerülni azoknak a hibáknak a megismétlését, amelyek oly sötét árnyékot vetettek a huszadik századra? Hiába sajnáljuk vagy ünnepeljük a múlt eseményeit, ha nem tanulunk belőlük. Az ilyen megemlékezéseknek csak akkor van bármiféle értelme, ha ezekből az eseményekből megtanuljuk, hogyan cselekedjünk másképpen, bölcsebben. Ha a mai Európára tekintünk, egyértelmű, hogy nem ért véget és továbbra is tragikus a történelem. Húsz évvel a kontinens felének felszabadítása után új fal épül – ezúttal Grúzia szuverén területén keresztül. Ez komoly kihívást jelent Európa állampolgárai, intézményei és kormányai számára. El akarjuk fogadni, hogy egy kis ország határait egyoldalúan, erővel meg lehet változtatni? Tolerálni kívánjuk, hogy egy nagyhatalom de facto bekebelez idegen területeket? Annak érdekében, hogy az elkövetkező történelmi megemlékezések valóban jelentőségteljesek legyenek Európa kollektív identitása és jövője szempontjából, felhívjuk az EU 27-ek vezetőit egy proaktív stratégia meghatározására annak érdekében, hogy segítsük Grúziát területének békés újraegyesítésében, és elérjük a grúz földön jogellenesen állomásozó orosz csapatok távozását. Senki sem akar konfrontálódni Moszkvával, és senki sem kívánja a hidegháború ellenséges légkörének visszatérését. Ugyanilyen fontos azonban, hogy az EU és tagállamai tiszta és világos üzenetet küldjenek Oroszország jelenlegi vezetőinek. Ahogy az Európai Unió által életre hívott, Heidi Tagliavini által vezetett bizottság készül publikálni a jelentését a grúz–orosz háború okairól, arra szólítunk fel minden európait, hogy emlékezzünk a közelmúlt fájdalmas tapasztalataira. Először is, egy nagyhatalom mindig fog találni vagy teremteni ürügyet a szomszédja elfoglalására, ha zavarja annak függetlensége. Emlékezzünk, 1939-ben Hitler a lengyeleket vádolta agresszió elkövetésével, és Sztálin is a finneket hibáztatta, amikor megtámadta őket 1940-ben. Hasonlóképpen, Grúzia és Oroszország esetében is a legfontosabb kérdés annak megállapítása, hogy melyik ország foglalta el a másikat, nem pedig az, hogy melyik katona adta le az első lövést. Másodszor, nagyon súlyos globális következményei lehetnek annak, hogy a nyugati államok nem voltak képesek választ adni egy baráti, noha kis ország feldarabolására. Az Európai Unió München és a vasfüggöny kísértése ellen jött létre. Katasztrofális volna, ha bármilyen módon úgy tűnne, hogy elnézzük az olyan lépéseket, melyek a múlt század nagyobb részében háborúba és megosztottságba sodorták kontinensünket. A tét nem kisebb, mint egész projektünk sorsa, amelynek életünket szenteljük: az európai kontinens békés és demokratikus újraegyesítése.” — olvasható a Václav Havel, Valdas Adamkus, Mart Laar, Vytautas Landsbergis, Otto de Habsburg, Daniel Cohn-Bendit, Timothy Garton Ash, André Glucksmann, Mark Leonard, Bernard-Henri Lévy, Adam Michnik és Josep Ramoneda által aláírt levélben. [12]

A tizenkettek levele jól jelzi, hogy a kelet-közép-európai térségben a balti államok — ezeken belül is elsősorban Észtország[13] — és Lengyelország voltak a legaktívabbak a grúz–orosz háborúval kapcsolatos véleménynyilvánításban. 2008. augusztus 9-én az észt, a lett, a litván és lengyel államfő tett közzé egy közös nyilatkozatot a grúziai helyzetről,[14] elítélve Oroszország akcióját. Toomas Hendrik Ilves észt, Valdis Zatlers lett, Valdas Adamkus litván

[11] Sőt Habsburg Ottó állampolgárságai révén horvát, magyar, német és osztrák.
[12] A nyolcaktól a huszonkettekig. Politikusi levele… i. m. 82–83.o.
[13] A grúziai konfliktus alatti észt politikáról lásd: NIEDŹWIECKI, Artur: Pragmatism or prometheism? The attitude of Estonia to the conflict in Georgia. *FAE Biuletyn Opinie,* Nr 22/2009. Warsaw, August 2009 – http://fae.pl/biuletynopinieestoniaandtheconflictingeorgia.pdf.
[14] *Joint Declaration of Estonian, Latvian, Lithuanian and Polish Presidents on the situation in Georgia*. August 9, 2008 – http://www.president.ee/en/media/press-releases/1721-joint-declaration-of-estonian-latvian-lithuanian-and-polish-presidents-on-the-situation-in-georgia/.

© TÁLAS PÉTER

és Lech Kaczyński lengyel elnök az EU és NATO részéről határozott fellépést sürgetett (pl. az oroszok vízumkönnyítésének felfüggesztését, új közös európai békefenntartó erők felállítását), s a NATO és az Európai Unió hitelességi tesztjeként jelölték meg azt, miként oldják meg a konfliktust. Augusztus 12-én Kaczyński kezdeményezésére Ilves, Adamkus, Kaczyński, Viktor Juscsenko ukrán elnök és Ivars Godmanis lett kormányfő demonstratív látogatást tettek Tbilisziben, s egy 150 ezres tömeggyűlésen támogatásukról biztosították a grúz vezetést.[15]

2008. augusztus 10-én az észt, a lett és a litván parlament elnökei szólították fel közös nyilatkozatban a nemzetközi közösséget arra, hogy határozottan ítélje el Oroszország cselekedetét, s tegyen meg minden szükséges lépést a háború leállításáért és a felek tárgyalóasztalhoz ültetéséért. A nyilatkozat elfogadhatatlannak minősítette a Grúzia elleni akciónak azt az orosz magyarázatát, hogy Oroszországnak meg kellett védenie Dél-Oszétiában és Abháziában élő állampolgárait. A házelnökök szerint ez az érv minden olyan állam számára aggodalmat jelent a jövőben, amelynek területén orosz állampolgárok élnek. Az észt Ene Ergma, a lett Gundars Daudze és a litván Česlovas Juršėnas csalódottságának és aggodalmának adott hangot a nemzetközileg oly fontos szerepet betöltő Oroszország akciója és magatartása miatt, s kijelentette, hogy az orosz agresszió egy szuverén állam ellen igen komoly kétségeket vet fel Oroszország megbízhatóságával és szavahihetőségével kapcsolatban. A három balti politikus szerint a NATO-n és a nyugat-európai biztonsági intézményrendszeren belüli szolidaritás és megbízhatóság tesztje lesz, hogy miként válaszolnak a helyzetre, s egyben felszólították a nyugati kormányokat, hogy a NATO és az EU kereteiben vitassák meg, miként kívánják megakadályozni, hogy a jövőben ne fordulhasson elő hasonló helyzet.[16]

Nem véletlen tehát, hogy a 2008 utáni NATO-csúcstalálkozókon a baltiak és a lengyelek voltak azok, akik vitát indítottak a szövetségen belül a biztonsági garanciát jelentő 5. cikkely megerősítéséről. A baltiak a szövetség legfontosabb feladatának az agressziótól való elrettentést és a tagállamok területének megvédésére való képesség megteremtését tekintették, ennek következtében hangsúlyozták a NATO-infrastruktúra hiányát, valamint a Baltikumra vonatkozó hadműveleti védelmi tervezés szükségességét, mivel ezen államoknak korlátozottak a képességeik saját területük megvédésére. Elsődleges céljuk a NATO láthatóbbá tétele, valamint a védelmi tervezés visszaállítása az új keleti tagállamok területére vonatkozóan.[17] Hasonlóképpen nyilatkozott Lengyelország is, azt hangsúlyozva, hogy mivel számára a NATO jelentősége a hagyományos biztonsági kihívásokkal szembeni védelemben rejlik, az elmúlt években határozottabb politikát várt volna el a szövetség részéről Oroszországgal szemben. Varsó a hagyományos területvédelmi feladatokra, a megfelelő elrettentési képességek fejlesztésére helyezné a hangsúlyt, szükségesnek tartja a védelmi tervezést, a NATO-infrastruktúra kiépítését, valamint hadgyakorlatok tartását a szövetség egész területén, s ennek keretében aktív szerepet vállal a Baltikum légtérfigyelési programjában.[18]

Az egyes országok magatartása. Nem véletlen, hogy a grúz–orosz háborúval kapcsolatban a balti országok tiltakoztak a leghatározottabban, hiszen a háború és annak politikai, geopolitikai üzenete a — Moszkva által úgynevezett közel-külföldnek tekintett — posztszovjet utódállamokat érintette legérzékenyebben. Közülük is különösen azokat, ahol viszonylag nagy arányban él orosz kisebbség (Észtországban 25, Lettországban 27, Litvániában 5, Ukrajnában 21 százalék), illetve amelyek területi integritását Oroszország már korábban is megkérdőjelezte (Ukrajna, Moldova). Számukra ugyanis az ötnapos háború időszakában Grúzia az első dominónak tűnhetett, s ez alighanem joggal aggasztotta őket. Míg azonban Észtországban, Lettországban és Litvániában egyöntetű és egyértelmű volt Oroszország katonai akció-

---

[15] *Робочий візит до Грузії.* 2008.08.12. – http://www.president.gov.ua/news/10910.html; *Lech Kaczyński:* Jesteśmy tu po to, by podjąć walkę. *Rzeczpospolita,* 2008. 08.12. – http://www.rp.pl/artykul/175569.html; Lech Kaczyński w Tbilisi: Cała Europa musi być tutaj. *Rzeczpospolita,* 2008.08.12. – http://www.rp.pl/artykul/176071.html.

[16] *Declaration of Presidents of Parliaments of the Baltic States.* 2008. augusztus 10. – http://www.riigikogu.ee/index.php?id=50815.

[17] VARGA Gergely: A formálódó új NATO-stratégia – két jelentés alapján. *Nemzet és Biztonság,* 2010. június. 39. o.

[18] Uo. 41. o.

jának és érvrendszerének elítélése és a Grúzia melletti szolidaritás,[19] Ukrajna esetében erősen megoszlott a politikai elit véleménye.

Mint ismeretes, a grúziai konfliktus kirobbanásának két verziója terjedt el 2008 augusztusában: a grúz álláspont szerint elsőként Oroszország támadta meg Grúziát, az oroszok álláspontja szerint viszont Tbiliszi jelentett be és kezdett háborút Dél-Oszétia ellen. A két álláspont nemzetközi érvényesítéséért igen komoly médiaháború indult a felek között, amiben a balti államok és Lengyelország egyértelműen Tbiliszi mellé álltak.[20] Ebben komoly szerepe volt annak, hogy a négy ország a kezdetektől ellentmondásosnak és következetlennek látta az Egyesült Államok, a NATO és az Európai Unió politikáját.[21]

A narancsos forradalommal Ukrajnában[22] hatalomra került Viktor Juscsenko egyértelműen és határozottan kiállt Grúzia mellett, és támogatta a tbiliszi vezetést. Nem véletlen, hogy 2009 augusztusában maga Medvegyev orosz elnök kritizálta ukrán kollégáját, szemére vetve, hogy Kijev Oroszország-ellenes politikát folytat és folytatott a grúz–orosz háború alatt is (támogatta Szaakasvilit az orosz támadás időszakában, fegyvert adott el Tbiliszinek, Oroszország kárára szövetkezett az EU-val a gázkereskedelem terén, visszafogta az orosz flottát a Fekete-tengeren).[23] Tény, hogy az ukrán elnök által felügyelt külügyminisztérium adott ki figyelmeztetést az orosz flottának, és felszólította Oroszországot csapatainak kivonására is a konfliktus idején.[24] Juscsenko elnöknél valamivel visszafogottabbnak bizonyult Julija Timosenko kormányfő, aki az augusztusi konfliktus időszaka alatt csupán arról nyilatkozott, hogy az ukrán kormány a demokratikusan megválasztott grúz vezetéssel szolidáris, Grúzia szuverenitását tiszteletben kell tartani, illetve sajnálatát fejezte ki, hogy mindkét fél tömeges erőket vetett be.[25] Szemben az elnökkel — aki csak félszívvel támogatta az „EU béketervét"[26] — az ukrán kormányfő határozottan kiállt a sokak által kritizált terv mellett. Az ellenzéki Viktor Janukovics és a Régiók Pártja ugyanakkor 2008 augusztusában támogatta Dél-Oszétia és Abházia függetlenedését, Grúziát nevezte meg felelősnek a konfliktus kirobbantásáért (mondván, hogy ártatlan orosz állampolgárokra támadt), s nem kommentálta az EU béketervét.[27] Érdemes azonban megjegyezni, hogy hatalomra kerülve 2010-ben Janukovics már letagadta, hogy valamikor is támogatta volna a grúziai szakadár köztársaságok függetlenségét, s a nemzetközi joggal ellentétesnek nevezte Abházia, Dél-Oszétia és Koszovó elismerését.[28]

A grúz–orosz konfliktust követően Juscsenko javaslatot tett az ukrán védelmi képességek felülvizsgálatára és a védelmi költségvetés növelésére, de ennek megvalósítását Janukovics választási győzelme, még inkább pedig a 2008-as pénzügyi-gazdasági válság megakadályozta.[29] Fontos jeleznünk további két dolgot: egyrészt, hogy az ukrán narancsos erők vereségét nem a grúz–orosz háború okozta, hanem a 2004-es forradalom elitjének politikai kudarca, miként Ukrajna NATO-tagsági terveiről való lemondása, illetve a keleti biztonságpolitikai orientációhoz való visszatérése sem a kaukázusi konfliktusnak, illetve a konfliktus hatá-

---

[19] VALASEK, Tomas: What Does The War In Georgia Mean For Eu Foreign Policy? *Centre of European Reform, Briefing Note,* August 2008. – http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/briefing_georgia_15aug08_tv-1136.pdf.

[20] TÁLAS Péter: A grúz–orosz háború geopolitikai értelmezése *i. m.* 68–69. o.

[21] NIEDŹWIECKI, Artur: Pragmatism or prometheism i. m. 8–9. o.

[22] Az ukrán magatartásról lásd: KUZIO, Taras: Strident, Ambiguous and Duplicitous. Ukraine and the 2008 Russia-Georgia War. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, Vol. 17, No. 4 / Fall 2009. 371. o. – http://www.taraskuzio.net/International%20Relations_files/Kuzio_Georgia_Demok.pdf; KENDALL, Bridget: Russia's neighbours go their own way. *BBC,* 21 August 2008 – http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7575813.stm.

[23] BUGAJSKI, Janusz: Georgian Lessons. Conflicting Russian and Western Interest sin the Wider Europe. *CSIS,* 2010. november. 51–54. o.– http://csis.org/files/publication/102110_Bugajski_GeorgianLessons.WEB.pdf.

[24] Ukraina ostrzega rosyjską Flotę Czarnomorską. *wiadomości.wp.pl,* 2008.08.10. – http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Ukraina-ostrzega-rosyjska-Flote-Czarnomorska,wid,10241576,wiadomosc.html?ticaid=110dba*; Ukraine calls on Russia to pull out its troops from Georgia. Unian,* 2008.08.08. – http://www.unian.info/news/266149-ukraine-calls-on-russia-to-pull-out-its-troops-from-georgia.html.

[25] KUZIO, Taras: Strident, Ambiguous and Duplicitous… i. m. 371. o

[26] GRONO, Magdalena Frichova: *Georgia's Conflicts: What Role for the EU as Mediator?* Initiative for Peace-Building, March 2010. 40. o. – http://www.initiativeforpeacebuilding.eu/pdf/Georgia_March2010.pdf

[27] KUZIO, Taras: Strident, Ambiguous and Duplicitous… i. m. 371.o.

[28] Yanukovych: Recognition of independence of Abkhazia, South Ossetia and Kosovo violates international law. *Kyiv Post,* June 4, 2010. – http://www.kyivpost.com/content/politics/yanukovych-recognition-of-independence-of-abkhazia-68638.html.

[29] BUGAJSKI, Janusz: Georgian Lessons… i. m. 52–54. o.

© TÁLAS PÉTER

sának az eredménye, hanem a Viktor Janukovics mögött felsorakozó politikai elit stratégiai törekvése volt.[30]

Fehéroroszországban Alexander Lukasenko elnök kijelentette, hogy *„Oroszország nyugodtan, okosan és gyönyörűen cselekedett"*.[31] Szergej Szidorszki miniszterelnök bejelentette, hogy Minszk humanitárius segély küld Dél-Oszétiába, és kész több ezer dél-oszét gyermeket fogadni a következő két hónapban.[32] Maria Vansina, a külügyminisztérium helyettes szóvivője pedig így fogalmazott: „*a katonai erő alkalmazása Dél-Oszétiában, a civil áldozatok, a vérontás, a gazdasági veszteségek, az emberek békés életének összeomlása mély aggodalommal tölt el bennünket. Csak az azonnali tűzszünet, a békés és civilizált módon történő tárgyalás biztosítja a stabilitást Dél-Oszétiában és az egész Kaukázusban*".[33] Fontos ugyanakkor, hogy a 2008 decemberében az IMF-hez kölcsönért forduló, majd 2009 májusában az EU Keleti Partnerségi Programjához csatlakozó Minszk – többszöri ígérete és bejelentése ellenére – végül nem ismerte el Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét, ami miatt komoly vitába keveredett Moszkvával. Az elismerésről való lemondás mögött részben a nyugati kormányok komoly figyelmeztetései, részben Lukasenko azon szándéka húzódott meg, hogy demonstrálja országa Moszkvától való függetlenségét.[34] A szakadár köztársaságok elismerését tehát még a Moszkvával jó kapcsolatot fenntartó posztszovjet államok is aktuális politikai megfontolásaiktól tették függővé. És bár az orosz–belorusz kapcsolatokban 2009-től egyre több összezörrenésnek és konfliktusnak lehettünk tanúi, ezeknek nem volt köze a 2008-as kaukázusi eseményekhez.

Moldova – a befagyasztott transznyisztriai konfliktussal, igen erős orosz befolyással – az általunk vizsgált többi posztszovjet államhoz képest óvatosabbnak, passzívabbnak és megosztottabbnak mutatkozott a háború időszakában. Vlagyimir Voronyin elnök csupán arra kérte az Európai Uniót, hogy találjon békés megoldást a konfliktus megoldására.[35]

Lengyelországban a kormányzat a külpolitikáért felelős köztársasági elnök mögött háttérben maradt, de alapvetően támogatta Kaczyńskit. Władysław Sikorski külügyminiszter és a lengyel külügyminisztérium már első nyilatkozataikban *„súlyosnak"* nevezték a helyzetet és *„megengedhetetlennek"* a grúziai területek bombázását. A kormány a kommunikáció terén is támogatta a grúz vezetést, amikor lehetővé tette számára, hogy a lengyel köztársasági elnök honlapját használja a nemzetközi közösséggel való kommunikációra.[36] Lech Kaczyński a konfliktus során mintegy tucatnyi telefonbeszélgetést folytatott le európai politikusokkal, augusztus 11-én este az Egyesült Államok elnökével is.[37] Fontos ugyanakkor jelezni, hogy a lengyel kormány épp a kaukázusi válság napjaiban jutott megegyezésre az Egyesült Államokkal arról, hogy egy rakétavédelmi bázist építenek, illetve Patriot rakétákat telepítenek Lengyelországba. A felek ugyanakkor tagadták, hogy a megállapodásnak köze lett volna a grúz helyzethez.[38] 2008 októberének elején az NATO európai erőinek főparancsnoka, James Craddock tábornok arra kérte a szövetség hatóságait, hogy olyan védelmi terveket dolgozzanak ki a balti országok és Lengyelország számára, amelyek biztosítják az 5. cikkelyből fakadó biztonsági garanciákat. A kérdésről lényegében nyílt vita kezdődött, amelyben az Egyesült Államok és Nagy-Britannia (illetve az érintett kelet-közép-európai kormányok) tá-

---

[30] Uo. 53. o.
[31] Belarus leader applauds Russian response to South Ossetia crisis. *RIA* Novosti, 2008.08.19. – http://en.rian.ru/world/20080819/116132622.html; KENDALL, Bridget: Russia's neighbours go their own way i. m.
[32] Belarus Sends Aid After Reproach. *The Moscow Times,* 15. August 2008 – http://www.themoscowtimes.com/news/article/belarus-sends-aid-after-reproach/369811.html.
[33] *Maria Vanshina, Deputy Head for Information, responding to media questions with regard to the developments unfolding in South Ossetia.* – http://www.mfa.gov.by/en/press/news_mfa/e1b9a9a6020af566.html.
[34] BUGAJSKI, Janusz: Georgian Lessons... i. m. 54–55. o.
[35] KENDALL, Bridget: Russia's neighbours… i. m.
[36] Prezydent udostępnił swoją stroną internetową władzom Gruzji. *Gazeta Wyborcza,* 2008.08.10. – http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5573606,Prezydent_udostepnil_swoja_strona_internetowa_wladzom.html
[37] KACZMARSKI, Marcin: *Polska polityka wschodnia na tle polityki wschodniej Unii Europejskiej czyli europa idzie na wschód (po 2005 roku)*. Centrum Stosunków Miedzynarodowych, Warszawa, é. n. 17–20. o. – http://csm.org.pl/fileadmin/files/Biblioteka_CSM/Raporty_i_analizy/2009/Marcin%20Kaczmarski_POLSKA%20POLITYKA%20WSCHODNIA%20NA%20TLE%20POLIT.pdf
[38] *Regional Risk Watch*. Central Eastern Europe. Issue 3/2008. 22th. August 2008. 15. o. – http://www.pri-center.com/documents/Regional_Risk_Watch_220808.pdf

mogatták, az oroszokkal való viszony kiéleződésétől tartó Németország és Franciaország pedig ellenezte az ötletet.[39]

A másik három visegrádi ország, amelyek védettebbnek érezték magukat egy potenciális orosz katonai fenyegetéstől, ugyanakkor energiaellátásukban Oroszországtól függtek, óvatosabbak voltak a grúziai konfliktust illetően.

Csehországban Vaclav Klaus nyilatkozataiból olyan kép kerekedett ki, hogy a cseh elnök a grúziai eseményeket a koszovói függetlenség egyoldalú nyugati elismerése következményének tartja, Moszkvát és Tbiliszit egyaránt felelős tekinti és elítéli a háború kirobbanásáért, s határozottan elutasítja azokat a véleményeket — így Mirek Topolánek cseh kormányfő és kormánya véleményét is —, melyek 2008 grúziai augusztusa és az 1968-as csehszlovák augusztus között vontak párhuzamot. Az elnök úgy fogalmazott, hogy 1968-ban Csehszlovákia nem foglalta el Kárpátalját, Dubček tettei és kijelentései pedig nem hasonlíthatók Szaakasviliéhez.[40] Klaust opponálta Karel Schwarzenberg cseh külügyminiszter, aki szerint a cseh elnök figyelmen kívül hagyta Moszkva felelősségét az eseményekben, és sajnálkozását fejezte ki, hogy a cseh kabinet és a cseh elnök nem konzultálnak olyan lényeges kérdésekben, mint a kaukázusi válság.[41] A kaukázusi konfliktust követően Csehország is csatlakozott azon országokhoz, amelyek szerint a NATO-nak a jövőben alapvető feladatára, a tagállamok területének védelmére kellene koncentrálnia. Szemben Lengyelországgal — ahol a politikai elit alapvetően egyetértett a rakétavédelmi rendszer telepítésével (vita legfeljebb arról folyt, hogy az amerikai vagy NATO-rendszer legyen) — Csehországban a többség azt támogatta, hogy az országnak tartózkodnia kellene a rakétavédelmi létesítmények befogadásától, s ennek az álláspontnak a változását az amerikai–orosz kapcsolatok alakulásától kellene függővé tenni.[42]

Magyarországon, ahol a kívülállóknak úgy tűnt,[43] hogy a kormány igyekszik nem tudomást venni a Grúziával szembeni orosz fellépésről, elsősorban az akkori ellenzék (Fidesz, SZDSZ) és a köztársasági elnök (Sólyom László) emelte fel a szavát Moszkva akciójával szemben. Ennek során az államfő az 1968-as csehszlovák bevonuláshoz hasonlította az „aggodalmat keltő" eseményeket, Orbán Viktor pedig egyrészt felszólította Gyurcsány Ferenc miniszterelnököt, hogy hangsúlyosabban ítélje el az orosz lépéseket, az oroszokat pedig arra, hogy haladéktalanul vonuljanak vissza, másrészt 1956-hoz hasonlította a kaukázusi eseményeket. *„Olyasmi történt, amely a hidegháború vége óta nem fordult elő. A nyers erőpolitika birodalmi szemléletű és erejű érvényesítése, amelyet Oroszország most vállalt, az elmúlt 20 évben ismeretlen volt"* – fogalmazott a Fidesz elnöke.[44] Eörsi Mátyás szabaddemokrata képviselő ellátogatott a háború sújtotta Grúziába is, s ezt követően arról beszélt, hogy nagy a hasonlóság az 1956-os magyarországi, az 1968-as csehországi, illetve a grúziai események között. Ugyanakkor mind a magyar kormány, mind Orbán reakcióit „megfelelőnek" ítélte.[45]

Szlovákiában későn és szűkszavúan reagált a kormányzat az eseményekre, s az egyetlen olyan térségbeli országnak bizonyult, amely semmilyen formában nem ítélte el Moszkvát. Robert Fico augusztus 13-án úgy fogalmazott, hogy Grúzia provokálta ki a beavatkozást, amely ezt követően valóban erőteljes volt. A szlovák kormányfő a harcok és az ellenségeskedés azonnali befejezésére szólított fel, s egyetértett saját külügyminisztériumának meglehetősen semmitmondó első nyilatkozatával, amelyet kiegyensúlyozottnak nevezett.[46] Fontos

---

[39] A térség kormányai nem tartottak elképzelhetetlennek egy belső ukrán vagy fehérorosz destabilizációt, amelyeknek a hatása átterjedhet a környező országokra. BUGAJSKI, Janusz: Georgian Lessons… i. m. 60. o.
[40] LAZAROVÁ, Daniela: Czech political scene split over Georgia. *Radio Praha,* 2008.08.15. – http://www.radio.cz/en/section/curraffrs/czech-political-scene-split-over-georgia; BUGAJSKI, Janusz: *Georgian Lessons* i. m. 62. o.
[41] Regional Risk Watch… i. m. 10. o.
[42] VARGA Gergely: A formálódó új NATO-stratégia i. m. 38. o.
[43] *WikiLeaks:* Nem vett tudomást Grúzia orosz lerohanásáról Gyurcsány. *Origó,* 2011.09.03. – http://www.origo.hu/itthon/20110903-wikileaks-nem-vett-tudomast-gruzia-orosz-lerohanasarol-gyurcsany.html.
[44] Orbánnak 56 jutott eszébe az orosz hadműveletekről. *Index,* 2008.08.14. – http://index.hu/belfold/ovgruzorsz08/.
[45] WikiLeaks: Nem vett tudomást… i. m.
[46] Slovak Prime Minister Knows Who Provoked this War in the Caucasus. *Hnonline.sk,* 2008.08.13. – http://hnonline.sk/news/c1-26396000-slovak-prime-minister-knows-who-provoked-this-war-in-the-caucasus; VALASEK, Tomas: What Does The War In Georgia… i. m.

ugyanakkor jelezni, hogy a kaukázusi válság idején jelentette be, hogy Szlovákia nem ismeri el Koszovó függetlenségét és a koszovói útlevelet sem. A szlovák vezetésnek ezt a döntését komoly mértékben befolyásolhatták a kaukázusi események, amelyeket éppúgy saját kisebbségi problémáinak szempontjából ítélt meg, mint Koszovó kérdését, jóllehet sokan e döntésekben és a szlovák kritikátlanságban Pozsony erősödő Moszkva-barátságát vélték felfedezni.[47] A konfliktust követően Pozsony is kérte a NATO-t az 5. cikkely megerősítésére, viszont határozottan ellenezte a rakétavédelmi rendszer Kelet-Közép-Európába való telepítését. A szlovák vezetés hangsúlyozta, hogy Oroszországban potenciális stratégiai együttműködési partnert lát, akinek a NATO-val való együttműködését elő kívánja segíteni.[48]

A balkáni országok közül Románia inkább a baltiak, Szerbia pedig az oroszok álláspontjával azonosult, míg Bulgária és Horvátország igyekezett semleges maradni.

Romániában Traian Băsescu elnök Grúzia területi integritása mellett állt ki, az ellenségeskedések felfüggesztésére és tárgyalások megkezdésére szólított fel, s azt ígérte, országa csatlakozik a NATO és az EU erőfeszítéseihez.[49] Augusztus végén Voronyin moldáv elnökkel találkozva Koszovóra és Dél-Oszétiára vonatkozóan Băsescu így fogalmazott: *„az elmúlt évek példája azt mutatja, hogy a kollektív kisebbségi jogok biztosítása egyes országokban az állam széthullásához vezetett. Ez nem jó megoldás”* – tette hozzá.[50] Augusztus 15-én a román külügyminisztérium nyilatkozatban ismerte el, hogy Románia szállított román gyártmányú fegyvereket Grúziának, de leszögezte: az ügylet nem ütközött a nemzetközi jog előírásaiba. A román média ehhez azt is hozzátette, hogy Románia a legnagyobb fegyverszállító a térségbe.[51] A konfliktust követően Románia a NATO-n belül azt az álláspontot képviselte, hogy a szövetség fokozott figyelemmel legyen a Fekete-tenger térségére és a Balkánra, tartson egyensúlyt a területvédelem és az expedíciós műveletek között, s a kezdetektől úgy nyilatkozott, hogy szívesen befogadja a rakétavédelmi rendszer elemeit.[52] Ezek a román elvárások azonban nem a grúz–orosz konfliktushoz kötődtek.

Szerbiában Mirko Cvetković miniszterelnök a konfliktus megszüntetését várta el, és üdvözölt minden olyan békés és tárgyalásos erőfeszítést, amely megkísérli, hogy véget vessen a válságnak. Vuk Jeremić külügyminiszter ugyanakkor bírálta Tbiliszit, mondván: a koszovói megoldás veszélyes precedens a világ minden táján, s a kaukázusi konfliktus is megmutatta, milyen veszélyeket hordoz a probléma megoldásának militáns megközelítése.[53] Oliver Ivanović, a Koszovóval foglalkozó minisztérium államtitkára ugyancsak a grúz vezetést tette felelőssé a történtekért, mondván: Tbiliszi — amelyre módszerek és inspiráció tekintetében hathatott a koszovói példa — Dél-Oszétiában ugyanazt a hibát követte el, amit Belgrád 1999-ben Koszovóban.[54] A szerbiai vezetés Oroszország melletti álláspontját Moszkvának a Koszovó függetlenségének nyugati elismerését erősen kritizáló álláspontja, a Szarajevóval szembe álló boszniai szerbek melletti kiállása, a szerb társadalom hagyományos oroszbarátsága, valamint az ország Oroszországtól függő energiapolitikája befolyásolta.[55] Érdekes, hogy 2008 augusztusában sem Moszkvában, sem pedig Belgrádban nem tűnt fel, hogy Moszkva Grúziával kapcsolatos álláspontja visszamenőleg és alapjaiban kérdőjelezi meg az orosz vezetés csecsenpolitikáját.

Bulgáriában Ivajlo Kalfin külügyminiszter augusztus 10-én az európai álláspontot támogatta, a külügyminisztérium pedig két nappal korábban komoly aggodalmának adott hangot a

---

[47] Regional Risk Watch… i. m. 20. o.
[48] VARGA Gergely: A formálódó új NATO-stratégia… i. m. 44. o.
[49] *Comunicat de presă*. 09. August 2008. – http://www.presidency.ro/pdf/date/10126_ro.pdf; *Comunicat de presă*. – 12. August 2008. http://www.presidency.ro/pdf/date/10131_ro.pdf.
[50] *Romanian president: Kosovo issue foreshadows similar direction in South Ossetia*. 21 August 2008. – http://news.xinhuanet.com/english/2008-08/21/content_9563328.htm
[51] MAE confirmă livrarea de arme către Georgia. – *EVZ.ro,* 15. August 2008. – http://www.evz.ro/detalii/stiri/romania-acuzata-ca-ar-fi-furnizat-arme-georgiei-816622.html.
[52] VARGA Gergely: A formálódó új NATO-stratégia… i. m. 44. o.
[53] *Jeremić takes draft ICJ resolution to New York.* August 14. 2008. – http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2008&mm=08&dd=14&nav_id=52690.
[54] SPAIĆ, T.: Rat u Gruziji inspirisan Kosovom. *Blic.rs* 2008.08.11. – http://www.blic.rs/Vesti/Svet/52610/Rat-u-Gruziji-inspirisan-Kosovom-
[55] BUGAJSKI, Janusz: Georgian Lessons… i. m. 62–64. o.

chinvali polgári áldozatokról szóló jelentésekkel kapcsolatban.[56] A szocialista vezetésű szófiai kormányzatnak — amelynek erős oroszbarát tradíciói voltak — a háború jó alkalom volt EU-elkötelezettségének bizonyítására. Az ellenzék Bulgáriában is igyekezett kritizálni részben a kormányt (a markáns álláspont hiánya miatt), részben pedig Oroszországot agresszív fellépése miatt.[57] Szófia a kaukázusi konfliktust követően a NATO-n belül azon országok közé tartozik, amelyek fokozott figyelmet fordítanak a területvédelem jelentette kihívásokra, támogatják az együttműködést Oroszországgal, és szívesen befogadják a rakétavédelmi rendszer elemeit. Itt jegyezzük meg, hogy mind Bulgária, mind pedig Szlovákia esetében történetileg-társadalmilag megalapozott az oroszbarátság.

Horvátország álláspontjában is jelentős súllyal esett latba az ország orosz energetikai infrastrukturális fejlesztésekben tervezett szerepe,[58] de legalább ilyen fontos volt, hogy az ország az ENSZ BT tagja volt. Vice Skračić horvát ENSZ-nagykövet határozottan kiállt Grúzia területi integritása és szuverenitása mellett, s elfogadhatatlannak tartotta megsértésüket. Bár elismerte, hogy Oroszország jelentős érdemeket szerzett békefenntartóként a déloszét területeken, elfoglalásával messze túllépte e szerepét. A feleket az ellenségeskedés beszüntetésre és azonnali tárgyalásokra szólította fel.[59] Horvátország talán az egyetlen a kelet-közép-európai NATO-tagállamok között, amelynek szövetségesi prioritásai között nem szerepel a területvédelem és az 5. cikkely megerősítése.[60]

Összességében megállapíthatjuk, hogy a kelet-közép-európai térség államai a grúz–orosz háborút saját korábbi biztonságpolitikai stratégiájuknak megfelelően érzékelték és értékelték. Egyetlen térségbeli kormányzat számára sem okozott stratégiai változásokat előidéző sokkot az ötnapos háború. Az egyes országok határozottságát — elsősorban a balti államokét és Lengyelországét — nem annyira az orosz, mint inkább a nyugati államok magatartása tette radikálisabbá a konfliktus időszakában, illetve „követelődzőbbé" a konfliktus után. Ugyancsak fontos tényező volt a kaukázusi események megítélésében, hogy az egyes országok rendelkeztek-e kisebbséggel, s milyen volt a többség és kisebbség általános viszonya. Mivel a térségben 1989–1991-től az európaizálódás mellett a renacionalizáció is kulcsfontosságú szerepet töltött be (a balkáni és balti országok esetében a kezdetektől, a többiek esetében elsősorban NATO- és EU-tagságuk után), ez a grúziai események megítélésére is erősen rányomta bélyegét.

A grúz–orosz háború helyi értéke a kelet-közép-európai biztonságpercepcióban

A tanulmány befejező részében arra teszünk kísérletet, hogy meghatározzuk a grúz–orosz háború helyi értékét, súlyát, szerepét a kelet-közép-európai biztonságpercepcióban. Írásunk bevezetőjét azzal zártuk, hogy igen találóan jellemezte az ötnapos háborút kiváló könyvének címében Ronald D. Asmus: *„Egy kis háború, amely megrázta a világot"*. Az eddigiek alapján Asmus állítását kiegészíthetjük azzal, hogy megrázta, de nem változtatta meg. Egyet kell ugyanis értenünk Csiki Tamás *Az új Nemzeti Katonai Stratégia a nemzetközi tapasztalatok tükrében* című kiváló tanulmányának következő gondolataival: *„az elmúlt bő húsz évben Európa országainak három alkalommal volt (lehetett) szüksége arra, hogy felülvizsgálják nemzeti védelempolitikájukat és a fegyveres erők jövőképével, feladatrendszerével kapcsolatos koncepcióikat. A hidegháborút követő években az alapjaiban megváltozott biztonságpolitikai környezetre kellett reagálni, túllépve a blokkpolitikán és egy nagyméretű európai fegyveres konfliktus fenyegetésén. Az ezredfordulóhoz közeledve Kelet-Közép-Európa országainak euroatlanti integrációja, NATO- és EU-csatlakozása formálta át a térség államainak fenyegetettség-percepcióját, és megváltoztatta a fegyveres erők felhasználásának jellegét, az or-*

[56] Калфин: България е за силна европейска позиция за Южна Осетия. *Ibox.bg,* 2008.08.10. – http://news.ibox.bg/news/id_980367452; МВнР изрази безпокойството си от случващото се в Южна Осетия. *Darik-news*, 2008.08.08. – http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=279551
[57] Regional Risk Watch… i. m. 7.o.
[58] Uo.
[59] *Security Council holds Third Emergency Meeting as South Ossetia conflict intensifies, expands to other parts of Georgia*. 10. August 2008. Security Council SC/9419.5953rd Meeting (AM). – http://www.un.org/News/Press/docs/2008/sc9419.doc.htm
[60] VARGA Gergely: A formálódó új NATO-stratégia… i. m. 40–41.o.

ságvédelemről a koalíciós válságkezelő műveletekre helyezve a hangsúlyt. Végül a 2008 óta tartó gazdasági válság — amely Európát, ezen belül Kelet-Közép-Európát különösen keményen sújtotta — a stratégiai célok felülvizsgálatának újabb hullámát kényszerítette ki."[61] Vagyis a grúz–orosz konfliktus nem tartozik a közép-kelet-európai térség biztonságát és biztonságpercepcióját stratégiailag meghatározó események közé. S nem csupán eleve helyi jellege miatt, hanem számos egyéb ok miatt sem.

Mint kiderült, a grúz–orosz háború Oroszország szempontjából is meglehetősen felemásra sikeredett, s ez nem kerülte el sem a NATO, sem pedig térségünk biztonságpolitikai elemzőinek figyelmét. Az ötnapos háború sok egyéb mellett az orosz fegyveres erők reformfolyamata eredményeinek tesztje, illetve vizsgája volt, s bár az orosz erők megnyerték a háborút, a vizsga elég vegyes eredménnyel, összességében pedig inkább gyengén sikerült. Négyesi Áron *Az orosz haderőreformok eredményei a haderő-szervezet és a személyi állomány tekintetében* című tanulmányában joggal hívja fel a figyelmet a következőkre:

„Oroszország és Grúzia esetében két reálisan össze nem mérhető katonai hatalom csapott össze. A konfliktusban Oroszország nagyobb létszámú és erősebb katonai ereje a helyi terepviszonyokat jól ismerő dél-oszét félkatonai erőkkel együttműködve felül tudott kerekedni – de korántsem az előzetes orosz várakozásoknak meglelően, egy globális nagyhatalomhoz méltóan, gyors és hatékony formában, hanem lassan, akadozva, veszteségeket elszenvedve.

Ugyan az orosz fegyveres erők fel voltak készülve a műveletre és a logisztikai támogatás és a tűzerő is megfelelő volt, de rosszul ítélték meg a grúz légvédelem képességeit, amelynek következtében az orosz légierő hét repülőgépet veszített, és az orosz gyalogsági különítményekre maradt az a feladat, hogy végül kiiktassák a grúz légvédelmi rendszereket. Továbbá az orosz csapatlégvédelem képtelen volt megfelelő támogatást biztosítani az orosz szárazföldi csapatoknak. A grúz erők éjszaka hatékonyabban tudtak működni, mint az orosz erők, annak ellenére, hogy sokkal kevesebb éjjellátó eszközt használtak, mint az orosz gyalogsági vagy páncélos erők. Pozitívum volt ugyanakkor, hogy Oroszország különböző katonai körzetekből rövid időn belül képes volt koordinálni erőit, ami azt mutatta, hogy a stratégiai és hadműveleti szintű vezetés-irányítási rendszerek jól fel voltak készülve a háborúra. A stratégiai szint felkészültségével ellentétben taktikai szinten adódtak problémák, ugyanis az orosz alakulatok között nem volt megfelelő a koordináció, és nehézségekkel küszködtek az ellenség pozícióinak meghatározásában is."[62] Nem véletlen tehát, hogy Moszkva a háború tapasztalatainak levonását követően igen gyorsan — már 2008 szeptemberében — egy újabb haderőreform-programot hirdetett. Ennek eredményei (részben a világgazdasági válság, részben a végiggondolatlanság miatt) öt év távlatából elég vegyesek.

Oroszország katonai problémái mellett azonban alighanem a gyorsan bekövetkező eseményeknek is igen komoly szerepük volt abban, hogy a háború percepcionális hatásai nem váltak meghatározóvá. 2008 őszén kirobbant a pénzügyi és hitelválság, majd 2009-től gazdasági válsággá mélyült. 2010-től az Egyesült Államok Oroszországgal szemben meghirdette a „reset" politikáját, részleges visszavonulásba kezdett (csökkentette globális katonai szerepvállalását), stratégiai érdeklődése pedig egyre inkább Ázsia felé fordult.[63] 2011 márciusában vette kezdetét a stratégiai átalakulásokat beindító arab tavasz (melyet 2012-től — miután időbeli elhúzódás miatt elfogytak felőle az évszakok — egyre inkább arab ébredésként említenek az elemzők), ami Európa számára sokkal fontosabb stratégiai következményekkel — az Európa teljes déli-délkeleti perifériáján fekvő, korábban stabil biztonsági környezet destabilizálódásával és konfliktusba süllyedésével — járt.

Sokan úgy vélik, hogy ahogyan az arab tavasz romba döntötte, de legalábbis megbénította a NATO és Európai Unió korábbi években meghirdetett formális politikai és biztonság-

---

[61] CSIKI Tamás: Az új Nemzeti Katonai Stratégia a nemzetközi tapasztalatok tükrében. *SVKK Nézőpontok* 2013/3. Budapest, 2013. 14. o.

[62] NÉGYESI Áron: *A*z orosz haderőreformok eredményei a haderő-szervezet és a személyi állomány tekintetében. *Biztonságpolitika.hu,* 2013.06.04. http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1370375838_NEGYESI_Aron_Oroszorszag_haderoreform_-_biztonsagpolitika.hu.pdf

[63] VARGA Gergely: Külpolitikai várakozások Barack Obama második elnöki ciklusa előtt. *SVKK Elemzések* 2013/2. – http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_2.pdf.

politikai kezdeményezéseit a Földközi-tenger medencéjében, úgy az grúz–orosz háború és következményei az EU keleti szomszédságpolitikáját torpedózták meg. A probléma csupán az ezzel az érveléssel, hogy szomszédságpolitika — miként arra több elemző is rámutat — már az ötnapos háború előtt léket kapott.[64] Emellett az elmúlt évek tapasztalatai alapján azt is látnunk kell, hogy Grúzia területi integritásának sérülése az egész térséget nem destabilizálta, csupán néhány nap alatt új status quót alakított ki.

Tehát sem a NATO, sem pedig az Európai Unió nem tekintette a kaukázusi konfliktust stratégiai konzekvenciákkal járó problémának. Mielőtt azt hinnénk, hogy a nyugati hatalmak meghátrálásra késztették a kelet-közép-európai országokat, sietünk leszögezni, hogy stratégiai dokumentumaik alapján térségünk országai maguk sem tekintik annak. Nincs ugyanis egyetlen térségbeli ország sem, amely egy hagyományos katonai támadásnak komoly esélyét látná.[65] 2008 óta térségünkben a védelmi kiadások minden országban csökkentek, s a haderőreformokat nem a kaukázusi konfliktus, hanem a gazdasági világválság kényszere miatt hajtják végre a kelet-közép-európai államok.[66]

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a kelet-közép-európai országokra leginkább kijózanítóan hatott az ötnapos háború éppúgy, mint a konfliktus nemzetközi kezelése, illetve következményei. Sokkolni aligha sokkolhatta őket, mert a konfliktus várható és előre jelezhető volt. A mértékadó elemzők, köztük Sz. Bíró Zoltán számára legalábbis két dolog már 2008 augusztusa előtt világos volt. Először: annak esélye, hogy az 1990-es évek véres háborúi során elvesztett két „engedetlen" terület, Abházia és Dél-Oszétia békésen visszatérjen Tbiliszi politikai felügyelete alá, még középtávon is felettébb kicsi. Másodszor: azt Moszkva biztosan nem fogja megengedni, hogy Tbiliszi erőszakkal szerezze vissza ezeket a területeket. Komoly tévedés volt továbbá az abház és déloszét példa lehetőségét bármilyen formában is Kelet-Közép-Európára, például a Baltikumra vetíteni. Nem állíthatjuk, hogy Moszkva a térséggel fennálló kapcsolataiban mindig jóhiszeműen és jóindulatúan jár el, két dologgal azonban feltétlenül számolnia kellett, és számolt. Egyrészt, hogy a Baltikumban kialakult status quo megváltoztatására irányuló minden törekvése radikálisan rontja kapcsolatait a számára kulcsfontosságú nyugati nagyhatalmakkal (mivel bármely ilyen elmozdulás a NATO és az EU belső kohézióját kérdőjelezné meg, amihez e hatalmak ragaszkodnak). Másrészt azzal is tisztában volt és van, hogy nem tud olyan körülményeket és életviszonyokat teremteni, amelyek a baltikumi orosz kisebbség számára vonzóvá tennék „anyaországként".[67]

Térségünk országai ismét szembesülhettek azzal, hogy az elmúlt néhány évben megváltozott a nemzetközi rendszer. Bár kétségtelen, hogy továbbra is az Egyesült Államok maradt az egyetlen teljes értékű globális nagyhatalom, ám korántsem mindenható. Afganisztán, Irak, Észak-Korea, Dél-Oszétia és Abházia esete legalábbis azt mutatja, hogy a regionális nagyhatalmaknak (Iránnak, Kínának vagy Oroszországnak) közvetlen környezetükre — már csak geopolitikai előnyüknél fogva — jóval nagyobb és relevánsabb hatásuk van, mint az Egyesült Államoknak vagy a NATO-nak, az EU-ról nem is beszélve. Tehát az amerikai elnöknek is prioritásokban és rangsorokban kell gondolkodnia az Egyesült Államokat és szövetségeseit érintő biztonsági kihívások (Afganisztán, illetve Pakisztán, Irán, Közel-Kelet, Észak-Korea) kezelése során, s számolnia kell azokkal a szereplőkkel, amelyek geopolitikai helyzetüknél fogva partnerként, vetélytársként vagy ellenfélként hatással lehetnek erre. Elsősorban ebből a szempontból kell kialakítania Oroszországhoz fűződő viszonyát is, amelynek jelentős hatása volt, van és lehet az Afganisztán, Irán és kisebb mértékben Észak-Korea által keltett problémák megoldására.

---

[64] TÁLAS Péter: Az európai szomszédságpolitika stratégiai dilemmáiról. *Nemzet és Biztonság,* 2011. június. 44–50. o. – http://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=440; PEŁCZYNSKA-NAŁECZ, Katarzyna: Integracja czy imitacja. UE wobec wschodnich sasiadów. *Prace OSW* 36. Warsaw, April 2011.

[65] CSIKI Tamás: Az új Nemzeti Katonai Stratégia… i. m..9–11. o.; DE FRANCE, Oliver, WHITNEY, Nick: Europe's Strategic Cacophony. *ECFR Policy Brief,* 2013. – http://ecfr.eu/page/-/ECFR77_SECURITY_BRIEF_AW.pdf.

[66] CSIKI Tamás: *A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére I.* SVKK Elemzések 2013/9. Elérhető: http://nit.uni-nke.hu/downloads/Elemzesek/2013/SVKK_Elemzesek_2013_9.pdf

[67] SZ. BÍRÓ Zoltán: Az abház és a dél-oszét kérdés változó dimenziói. *Nemzet és Biztonság,* 2008. június. 27–37. o. – http://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=64

© TÁLAS PÉTER

A kelet-közép-európai országok többsége az elmúlt évtized során a NATO és az Európai Unió tagjává vált, térségünk legtöbb állama minden korábbi történelmi korszakhoz képest stabilabb és biztonságosabb környezetbe került. Ezen a tényen — minden revizionista retorikája ellenére — az utóbbi időben egyébként is gyengülő Oroszország immár regionális nagyhatalomként nem változtathat. Megítélésünk szerint nem is szándékozik. A szóban forgó országok a tagsággal lehetőséget kaptak a felzárkózásra és a fejlődésre, sőt az európai és világesemények tényleges politikai súlyuknál nagyobb befolyásolására. Az pedig kizárólag rajtuk múlik, hogy ezt képesek-e kihasználni vagy sem. Miként mai problémáik többségének (gazdasági válság, energiafüggőség, az EU területén eszközölt orosz bevásárlások stb.) megoldását sem várhatják másoktól.

© TÁLAS PÉTER